

BÁNYA

(Regényrészlet)

MONOSZLÓY DEZSŐ

— A virág nagy szerelem — idézte Zsuzsa az álmoskönyvből, de az ő hangja is éppúgy sistergett, mint az oxigénpalack.

Mindig nagyon szerettem valamit — ismételtetem magamban. És az angol vécéknek is tudtam örülni. Azoknak, amelyeket a szakács főorvos nem is vett észre. Zsuzsa közösségi tapsolásával is egyetértettem. Azt csináltam, amit lehetett. És egyszer, egyetlenegyszer egyedül is mertem tapsolni. S ez is valami. Bár így utólag már nem is lehet kihámozni a külön jelentőségét, de még így is mindig megmarad az emlékezetemben.

Nyilván mély és hosszantartó álomba zuhantam ezután, mert arra sem emlékeztem, hogy ki ébresztett. Inkább arra, hogy többen is fel akartak ébreszteni, de bár hallottam, hogy szólogatnak, szándékosan nem válaszoltam. Helyesebben nem is szándékosan, hanem mert egyszerűen nem lehetett. Pedig mindent értettem. Azt is, hogy a csilléket rendetlenül hagytam, s hogy ezért bárki lustának gondolhat. De fárasztott már a magyarázkodás, megint mindent előlről kellett volna kezdeni.

Amikor felébredtem, az volt a legkülönösebb, hogy egy időre a bánya is eltűnt. Pontosabban nem is tűnt el, csak fehér lepedőkkel takarták le a szénfalakat, és a tárnába ágyakat toltak. Ez az átalakítás, bár egészen rövid időre szólhatott, most visszamenőleg úgy hatott, mintha kezdettől fogva minden így lett volna. Nem messzire tőlem, az ágyam közelében, mert különös módon én is ágyban feküdtem, egy gurulóasztalka állt, s azon különféle üvegedények és injekciós tűk heverték. Zsuzsa az ágyam végénél ült, de őt is teljesen megbűvölte ez az átalakulás, mert az előbbi életével szemben teljesen elveszítette az emlézetét, és sem a bábszínházra, sem a cseresznyefára nem akart emlékezni. Később még azt is mondta, hogy azelőtt sohase találkoztunk, s hogy ebben a helyiségben ismerkedtünk össze, ha lehet ezt egyáltalán ismeretségnek nevezni.

— Mikor takarták le a szénfalakat a fehér lepedővel?

Tanácsstalanul nézett rám.

— A csillét is ezzel a gurulóasztalkával cserélték fel, az egész tárnából csak az oxigénpalackot hagyták itt, azt, úgy látszik, nem értek rá becsomagolni.

Zsuzsa hőmérőt dugott a számba, s ebből a mozdulatából arra következtettem, hogy nem hajlandó velem beszélgetni, s bár a nézésében

nem volt semmi elutasító, egész magatartásával megjátszotta az idegent. Talán ezt is a bábszínházban tanulta. Hiszen éppen ő mesélte, hogy ott a színpadon egyszerűen hátat fordítanak egymásnak a bábuk, s akkor az már olyan, mintha nem is állnának újjnyi távolságban egymástól. Többet nem is látják a hátuk mögött állót, a nézőknek kell felkiabálniuk, hogy hol találhatják meg a fondorlatosan elrejtőzködött bábút.

— Olyan az egész, mintha kórházban lennék — fakadtam ki.

— Na, végre — bölintott rá Zsuzsa.

— Csakhogy én tudom, hogy szemfényvesztés az egész, hamarosan újra elindulnak a csillék, bejön a bányamester...

— Már megint kezdi — kiáltott rám, s aggodalmasan a bányamesterre nézett, aki éppen akkor lépett be az átalakított tárnába.

Tekintetemmel a bányászlámpást kerestem a kezében, de csak fehér köpenye világított. Hirtelen nyüszítő csuklás fogott el, s kapkodó szavak keringtek a fejem körül.

— Nem találom a helyem ebben a felfordulásban, átrendezték a bányát — hadonásztam a bányamester orra előtt, aki egészen fölém hajolt, mintha megharapni vagy megcsókolni akarna.

Amennyire csak tudtam, hátrakaptam a fejemet.

— Tőlem fél? — egyenesedett fel a bányamester olyan nyugalommal, amely az előbbi szándékát teljesen eltakarta.

— Nem magától, hanem ettől az álcázott Potemkin-világtól.

— Az más, az ilyesmitől valóban lehet félni.

— Hát akkor miért nem tesznek ellene valamit? Miért takarják el a szénfalakat és a csilléket?

Zsuzsa és a bányamester félrevonultak, s úgy tettek, mintha a szavaimról tanakodnának, közben azonban a gurulóasztalkának látszó csellét igazgatták, biztosan maguk is észrevették, hogy nincs eléggé elkendőzve.

— Egyszóval nem tetszik magának ez a környezet? — jött vissza hozzám a bányamester.

Zsuzsa még mindig a gurulóasztal előtt állt, és csilingelő üvegekkel játszott.

— Nem a tetszésről van szó, én igyekszem beleilleszkedni... Elvégre mindent elkövettem. Amikor azok a pisztolyosok a szobámba jöttek, és kiborították a szekrényemet, összetörték az Odolos üveget, akkor is azt mondtam, ez csak színházi főpróba, valójában még be se jöttek a szobába, nekem nincs skarlátom, azt a cédulát fölös óvatosságból ragasztották az ajtómrá. Sőt már sokakl előbb is, vagy később, ezt most nem tudom pontosan megmondani, amikor megszólalt a TUBARÓZSA, és alligátorok és krokodilok hemzsegték a hangszórókban, én a tatárjárás könyvét olvastam, amelyet Rézkobak is hazafias olvasmánynak minősített. Mit akarnak még?

— Semmit. Azt, hogy megnyugodjon.

— Nem azt akarják. Most, hogy végre eljutottam a bányába, ahol, igaz, elég rosszul működnek a szellőztetőberendezések, és a csillék is egész nap dübörögnek, de mégiscsak elérkeztem valahová, maguk az egészet letakarják, gézzel borítják a szénfalakat, a síneket, kicserélik a csilléket... Napok óta a csákányomat se találom, azt is eldugták valahová.

— Ezen a téren kétségtelenül mulasztás történt — csóválta meg a fejét a bányamester —, utasítom az ápolónővért...

— Zsuzsát — vágtam a szavába, mert bosszantott ez az állandó szemforgatás.

— Kérem, ahogy gondolja, ebben az esetben Zsuzsát utasítom, hogy adja vissza a csákányát. De ha nem vagyok indiszkrét, tulajdonképpen mit akar azzal a csákánnyal csinálni?

A kérdésében gúny, gyanakvás és szemrehányás lapult. Tudtam, hogy a csillékre és valami még ennél fontosabbra céloz, azért igyekeztem mindenre kitérni.

— Természetesen tisztában vagyok velem, hogy mindenekelőtt a tárnában összetorlódott csilléket kell rendbe raknom, és csak ha ezzel végeztem, akkor kezdhetek a fejtéshez. De már ehhez is hozzá kell látnom, mert rengeteg székely fészkel a falak között. Nem a patkányokra gondolok, azokat tudom, hogy nem szabad bántani. A patkányok megérik a veszélyt, s ha bányaomlás lenne...

— Ettől egyelőre nem kell tartani.

— Nem tudom, észrevette-e, milyen hevenyészettek és elhanyagoltak az ácsolatok?

Úgy látszik, ettől a megjegyzésemtől megsértődött, mert Zsuzsával együtt sietve elhagyta a tárnát.

Amikor magamra maradtam, minden erőmet összeszedtem, hogy a szénfalakról lerángassam a lepedőket. Eleinte sehogy sem sikerült, a leszakított lepedők helyére mindig beszivárgott valami fény, s ez újra fehérre rajzolta a szénhegyeket. Csak ha becsuktam a szememet, akkor nyerték vissza eredeti színüket a csillék, sínek és a szénfalak. Később a hamis megvilágítás is megszűnt, már csak fel kellett egyenesednem, mert még mindig az volt az érzésem, hogy fekszem. Először csak apró, tapogatózó mozdulatokat tettem, de legnagyobb megdöbbenésemre azt tapasztaltam, hogy szinte moccani se tudok, egy csille zuhant a mellemre. A bányamester ezt nem vette volna észre? Bizonyára észrevette, csak nem akart említést tenni róla. Alighanem az egész tárnát azért rendezte át, hogy elterelje a figyelmemet a leglényesebb eseményről.

Estig azonban újabb változás történt, nem a csille helyzetével, mert az változatlanul mindig a mellemen feküdt, de a bányamester megdönhözött magát, mert ismét megjelent. Ezúttal többen is kísérték. Egy ősz hajú, magas férfit tessékelt maga előtt.

— Ez a legfőbb bányamester — mondta, mikor a sínek közelébe ért.

— Még nem volt szerencsém — bölintottam fagyosan, és vártam, hogy a csillére terelődik-e a szó.

De valamennyien úgy tettek, mintha nem is látnák. A várakozók háta mögül a régi bányamester furakodott elő.

— Magát nem helyezték át? — intettem feléje.

— Engem? — Csodálkozva nézett rám. — Miért helyeztek volna át? A múltkor is itt jártam, de ön akkor nem vett tudomást rólam.

— Ez különös — jegyeztem meg —, nem szoktam udvariatlan lenni.

A legfőbb bányamester közben engem tapogatózott. A mellemet kopogtatta, ahelyett, hogy leemelte volna róla a csillét.

— Nem látják, hogy nyomja a mellemet ez a csille? — kiáltottam felháborodva.

— Igen, kétségtelenül könnyíteni kell a lélegzésén — állapította meg az ős hajú.

A többiek tisztelettudón bólogattak.

— Ha leveszik rólam ezt a csillét, azonnal hozzákezek a fejtéshez.

— Mindig ilyen jó humora van? — fordult a legfőbb bányamester a többi bányamesterhez.

— Többnyire — felelték egyszerre.

— Ez a láztól van — tette hozzá Zsuzsa, de a bányamesterek rosszallóan néztek rá, s ő ijedten elhallgatott.

— Mikor lesz a legközelebbi bábszínház-előadás? — kérdeztem Zsuzsától, mert bántott, hogy így elijesztették a beszédétől.

— Nem tudom — dadogta teljesen megzavarodva, és mentegetőzve a legfőbb bányamesterhez fordult. — Tetszik tudni, mindig ilyeneket kérdez.

— Feltehetően azért, mert szereti a bábszínházat. S miért ne szeretné, annál sokkal nagyobb számárságok is vannak.

Erre mindenki illedelmesen kuncogott, Zsuzsa is, bár ő közben a kötenyét gyűrögette a kezében, s ez cseppet sem illett a vihogásához.

A legfőbb bányamester ezután hozzám fordult, s rettenetes gyorsan több kérdést hadart el.

Bár a szavak megbokrosodtak, egyiket-másikat sikerült utolérnem.

— Hol, mikor, első sebesülés, kórház, operáció, behozták ...

Ennek így nem volt semmi értelme, mégis éreztem, hová akar ki-lyukadni. Önök tudom, beismerő vallomást várnak tőlem — vágtam a szóáradatba —, sajnos azonban ennek nem tehetek eleget. Egyszerűen nem tudom, mit kellene beismernem. Azt, hogy nem volt skarlátom, már többször elismételtem, az ellen viszont, hogy az ember polimorf csecsemőnek születik, mit tehetünk? Berger ugyan vezeklésre ítélte magát, csakhogy igazságos-e olyasmiért vezekelni, amit nem mi idéztünk elő?

A legfőbb bányamester közben nem hagyta abba a tapogatást és a kopogtatást. Talán Klári leveleit kereste, időnként a többi bányamestert is odahívta, s azokat is biztatta, hogy keressék a zsebeimben. Egy-egy sikertelen kísérlet után jelentőségteljesen összenéztek. Az egyik báméskodó buzgón jegyezgetett. Zsuzsa injekciós tűt készített elő a többiek háta mögött, s azt hitte, hogy nem veszem észre. Egy alkalmas pillanatban a legfőbb bányamester kezébe adta.

— Injekciót csak a bányászszökevényeknek szoktak adni — tiltakoztam.

— Így is van — helyeselt az ős hajú —, nem akarjuk, hogy megszökjön.

— Eszem ágában sincs, hogy megszökjem a bányából, hiszen mozdulni se tudok, ez a csille majdnem szétlapítja a mellemet.

— Ezen is mindjárt segít a professzor úr — jelentette ki az újra előkerült régi bányamester, mintha csak azt akarta volna velem elhitetni, hogy ismét az érettségibizottság előtt állok.

Kedvetlenül végigmértem, s nem is akartam válaszra méltatni, de nem tudtam magamba fojtani a keserűséget.

— Egyszóval, még mindig ragaszkodnak hozzá, hogy elmondjam az egész életemet? Nem értik, hogy az ember nem tudja elmondani a saját életét? Mindjárt a születéssel baj van. Senki se tud a saját

születéséről. Később persze mindig felbukkan valami vándorárus, aki ezt meg azt meséli, de miért kell éppen az ő fecsegését elfogadni, a megszületés tényét még senki se mondta el. Erről természetesen én sem akarok beszélni, mert akkor mindjárt úgy érzem, hogy koporsóban fekszem, s azon a nemlétezésen tűnődöm, amelyet a saját létezésemmel kell legyőznöm.

— Ebben van valami ráció — hangzott a bányafolyosó távolából.

A bányamesterek és Zsuzsa arrafelé vonultak, s figyelembe se vették, hogy hozzájuk beszélek.

— És Bendéről sem tehetek — kiabáltam utánuk —, az ember születése körül lebeg valami tisztátalan meleg, ez biztosan konstrukciós hiba, hiányoznak a megfelelő szigetelések. Ha akkor nem mosolyognak olyan feketén azok az almák, nem is nézek talán az ágak felé, Bende se szorítja meg a kezemet, és nem biztat olyanra . . .

De mire is biztatott Bende? Biztathatott-e olyanra, ami nem tartozik az élethez? S emiatt szégyenkeztem annyi éven keresztül. Bende is biztos szégyenkezett, pedig őt elsőnek választották be a futballcsapatba. At kell értékelni annak az estének a hangulatát azzá, amilyen valóban volt. A füben a születés melege gőzölgött, a mama is a közeli lökben feküdt kitakart keblekkel, s mi ikrek voltunk Bendével. Egy ostoros óriás elől egymásba csimpaszkodtunk, cserebogarak szálltak a levegőben, s a fák kérge tele volt gyantával.

A gyantaszag az egész tárnát betöltötte. Megelégedetten tapasztaltam, hogy a fehér lepedők eltűntek a falakról, s valahogy a csille alól is kiszabadultam, most már ismét szabadon járhattam ide-oda a sínek mentén. Csodálkozva emlékeztem vissza a bányamesterek fontoskodására. Valamennyien úgy viselkedtek, mintha még egyiküknek sem gombolták volna ki a sliccét. Olyan komoly arcot vágtak, mintha semmi szégyen sem kötne össze egymással. De ez csapda is lehetett. Azt akarták, hogy helyettük is elmondjak egyet-mást, amiről ők nem szívesen beszélnek. Zsuzsa is gondolkodás nélkül letagadta a bábszínházat. Nekem kellett vállalnom, pedig ezzel könnyen fel is sülhettem volna, ha a fő bányamester részletek után érdeklődik. Az egész előadásról ugyanis nem tudtam többet, csak amennyit Zsuzsa elmondott. Legfeljebb még a cintányérokot és a törpét említhettem volna, ami már az előadás végét jelezte. Mindennek utána kell nézni, határoztam el magam. S minél gyorsabban. Valami sürgetett. Két kézre fogtam a csákányt, és a falak felé sújtottam.

Kétségtelen, hogy az érettségi tantárgyakból nem készültem elég gondosan. De ez nemcsak az én hibám. Különösen a történelem kevert össze bennem mindent. Törökökre és nem törökökre osztotta a világot, akiknek egymással harcolniuk, győzniük és veszteniük kell. Ezt a feszültséget nem én találtam ki, s ez elvonta a figyelmemet a szégyenről és a szenvedésről, amely, függetlenül a csaták kimenetelétől, valamennyiünket összekötött. Igaz, ezen Csang-csi megpróbált segíteni a maga pillangómeséjével, de ez se szabadított fel, mert úgy látszik, túlságosan a saját létezésem tudatához voltam horgonyozva, s ezeket a láncokat nem tudtam felszakítani. Csak ahhoz tudtam hű lenni, ami az élethez tartozott, vagyis leginkább a halálhoz, a mamához, Gajdoshoz, Irma asszonyhoz, Riához. Csang-csi pillangója túlrepült ezen a nemléten, de én Gajdos puskája elé ugrottam, a mama sírjához is

elvittem Géza bácsi koszorúját, és Riának is szerettem volna emléktáblát csináltatni. De mit magyarázott meg mindez az igyekezet? Az élet így is kaotikus maradt, legfőljebb a vállalása volt egyértelmű, végigcsináltam úgy, ahogy a lehetőségek adták. Mit tehettem volna még egyebet? Kereshettem volna a végső megértést. Választhattam volna a végső menekülést. De úgy látszik, ezek a lehetőségek kívül estek a saját tulajdonságaim határain. A végső megértés gondolatába annyi végtelen keveredett, hogy ez elriasztott, a végső menekülés meg mindjárt ezzel a végtelennel kezdődött. Ha állandóan ezen törtem volna a fejemet, nem kerteszkedhettem volna, nem építhettem volna falakat, és a doki kórházába se juthattam volna el, ahol a koponyaékelés akkor is konkrét feladat volt, ha idő hiányában nem is fejezhettem be a kísérleteket. Bizonyára Berger is azért hajtogatta annyiszor a saját polimorf csecsemőjét, mert rájött, hogy nem lehet állandóan a szenvedés gondolatába merülni, az ember állati énje egy csomó földi szármásra kíváncsi, olyasfélékre is, amikben szegény és szépség keveredik. A bányamesterek viselkedéséből ezt nehéz kiolvasni. Kis Sándor is leginkább úgy tett, mintha csak a falakra lenne kíváncsi. Amikor Ilonáról beszéltem neki, az is untatta. Érdekes, hogy ő soha semmit sem mondott magáról. Legfeljebb a véleményét tudatta, de olyankor is gondosan ügyelt arra, hogy ez a vélemény összhangban álljon azzal az eszménnyel, amelyet képviselt. Kétkedést és irigységet éreztem Kis Sándorral szemben. Irigyeltem tőle azt a feleletet, amely esetleg mindenre választ ad, egy eszményt, amely mindent kitölthet. De kétségbe is voltam ennek a lehetőségét. A saját kusza, kétkedő, tépelődő éveimre gondoltam. Ezt a hangulatot közelebb éreztem ahhoz a polimorf csecsemőhöz, aki semmit sem ért, és minden szeretne lenni.

A csákányütések egyáltalán nem fárasztottak, pedig egyre több szén gyűlt körém. A lapátot kerestem, úgy taksáltam, az összegyűlt halomból két csillét is meg tudok rakni. A lapátnyel helyett azonban csak a nyanya langyos tenyerét szorongattam.

— Mióta fogom a kezét? — kérdeztem tőle olyan belenyugvással, amelyben már feloldódott az undor.

— Régen, már órák óta — fogatlan szájából lassan törtek elő a szavak, s ezért úgy hangzottak, mintha közben még sok minden mást is mondott volna.

— Miért nem akar Bálint ölébe ülni? — szoltam rá szemrehányón, hogy valahogy kiszabadítsam kezem a tenyeréből, s megmarkolhassam a lapátot.

— Azért, mert szégyellem magam — selypítette.

— Szégyelli magát? — támadtam rá. — És a nyolc gyerekét nem szégyelli?

— Éppen azok miatt szégyellem magam, azok miatt nem akarok Bálint ölébe ülni. Egy nyanyához már nem illik az ilyesmi, egy nyanyának a gyerekeivel kell törődnie.

— Persze, hogy Rézkobakok legyenek... És maga semmit se tesz ez ellen, csak egész nap sopánkodik, meg zsörtölődik, aztán ajnározza őket. Inkább ezért szégyellhetné magát. Tudja, hányszor fogtam be a füleimet, amikor a cunculi-munculi gyerekeivel veszekedett, akik nem tudják megcsinálni a számtanpéldájukat? Hát miért nem segített nekik? Megmondjam?

— Minek mondja meg, hiszen én is tudom.

— Na, látja, egyszerűen beismeri, hogy maga se tudta azokat a példákat megoldani, azért veszekedett velük. A saját butaságát szidta, de arra volt bátorsága, hogy gyerekeket szüljön.

— De hát mit kellett volna csinálnom?

— Mit kellett volna csinálnia? Ez a legegyszerűbb másoktól kérdezősködni. Most, amikor már egy foga sincs, hát hogy segítek én magának?

— Nem kell segítenie, az életnek az a sora, hogy az ember beletörődjön. Bálint is bele fog törődni, s akkor majd semmi se zavar, hiszen ő olyan derék, jó ember...

— Mibe fog beletörődni?

— Abba, hogy nyanya lettem, s a nyanyák már másképp szeretnek, sokkal jobban és komolyabban, az egész életükkel, s az nem fér bele egy ölelésbe.

— Látja, már megint számárságokat beszél összevissza. Csak azért, hogy elterelje a figyelmet a gyerekeiről, akikről, vegye tudomásul, megvan a véleményem. Ha tudni akarja, az életben csak abban van valami öröm, amiért nem kell megfizetni sem érzéssel, sem pénzzel, semmivel, érti?

— Nem értem.

— Persze hogy nem érti, mert már nemcsak fogatlan, hanem süket is. De én majd a fülébe kiabálom. Volt egy titkárnóm, a neve nem fontos. Két évig ő volt a szeretóm. Ha vele voltam, az éppolyan kötetlen érzés volt, mint amikor az ember a vacsoráját fogyasztja, vagy ahogy sétálni indul. Nem kellett semmiről se beszélni. Se szerelemről se gyerekekről. Ráértünk arra figyelni, amit éreztünk. A többi nő nem ér semmit. Azokért oda kellett adnom magam, Irma asszonyért a fiatalságot és a virágokat, és mit kaptam helyébe? Egy nyavalyás kék öltönyt. Ráért aggódni kellett, hogy rá ne essen a bomba, mégis ráesett. Kláriért, hogy ne másszon át a kínai falon. Mit gondol, hogy hálálta meg? Szemembe világított a lámpájával a rendőrségen. Kis híja, hogy meg nem vakultam. Érti már?

Konokul rázta a fejét.

— Szóval nem akarja megérteni?

— Maga se érti, azért beszél róla.

— Mit nem értek?

— Azt nem érti, hogy bár azért a titkárnőért semmit se kellett adnia, s látszólag ő volt az egyetlen, aki azokat az érzéseket mindentől függetlenül felkeltette magában, s úgy érezte mintha jó vacsorát enne, vagy sétálni indulna, hogy éppen ez a nő adott magának legkevesebbet, s hogy még az is többet adott, aki elárulta.

— Ezt honnan veszi?

— Kiéreztem a felháborodásából.

Még mindig a langyos tenyerét éreztem, amely békítően és ellenségesen szorongatott. Szerettem volna kitépni kezemet a szorításából, de attól féltem, hogy ő az erősebb. Mivel tehetetlenségre kényszerültem, legalább szavakkal akartam a fizikai kényszer alól szabadulni.

— Ha akarja, hogy mindennel kipakoljak, én megteszem, de ezt egyedül a maga csökönysége hozta ki belőlem.

Csöppet sem szeppentette meg a fenyegetésem, állhatatosan ült, és

felém fordította ráncos arcát. Ettől mintha pókhálók ragadtak volna a szememre, és valami nedvességet is éreztem a szálak között. Ez a szén közül csöppenhetett oda. Elengedtem a csákányomat, és megtöröltem az arcom.

— En nem azért vagyok olyan türelmes magához, mert Bálint jó volt hozzám, hanem azért, mert maga arra az alapvető szerencsétlenségre hasonlít, ami legközelebb van a tisztasághoz. Az ilyen embereknek van egy pillanatuk, de csak egyetlenegy, amikor fel akarnak mászni a cseresznyefára, de még a cseresznyékért se nyúlhatnak, az ág letörik. Én is ismertem egy ilyen lányt, Zsuzsának hívták, az is kitörte a fogát. Persze ő akkor még gyerekeket se szült, hiszen mondtam, hogy nem érte el a cseresznyéket, magának meg már nyolc leendő Rézkobakja van, mégis rá hasonlít.

— Hogy hasonlíthatnék rá? — tapogatta a tenyeremet a nyanya.

— Ezt nem tudom megmagyarázni, talán azért, mert maga már annyira túl van mindenen, amennyire Zsuzsa az egész élet előtt állt. Talán ez köti össze magukat. Ebben a különbségben halhatatlanságot érzek. Maguk ketten már nem tudnak becsapni engem, Zsuzsa sem. Hiszen ő megfejté nekem a tehenet. Maga meg már senkinek sem akarja megfejni, hanem itt ül velem szemben az egész életével és a langyos tenyerével, amellyel leendő Rézkobakjainak borogatja a begyulladt manduláit, és piszkos pelenkáit, mossa, magát az élet annyi trágyával vette körül, hogy cseresznye nő a selypítő szájából vagy virág, vagy nem tudom micsoda... Maga előtt azt se szégyeltem, hogy bűdös vagyok.

Ez az utolsó vallomás úgy esett ki belőlem, mint egy rettenetes kellemetlen kavics, amely a lábujjaim közé szorult. Persze, hiszen a szagok is a polimorf csecsemő bölcsője körül gőzölögnek, aztán az ember úgy tesz, mintha ezt el is felejtette volna, elegáns tervrajzokat készít az angol véccéről, és említést se tesz róla, hogy időnként ő maga is rajta trónol.

— Hallatlan, hogy az embernek olykor áporodott és ronda illata van — kiáltottam a nyanyára, és kirántottam kezem a tenyeréből —, azt hiszi, nem vettem észre, hogyan szaglászta a bányamester az előbb itt a tárnában? A szellőztetőberendezésről suttoztak egymás között, de valójában az én szagomról volt szó.

Felszabaduló kezem irányába pillantottam, s dermedten láttam, hogy a nyanya helyett Tündérrózsa ül velem szemben. Éppen neki vallottam erről, de ő időt sem adott a mentegetőzésre.

— Örülök, hogy ezt elmondta. Kár, hogy ott a mólón nem beszélt erről. Akkor nekem kellett meghökkentenem magát. Pedig csak a saját undoromon akartam átlépni. Maga közben folyton virágokról fecsegett, de a virágoknak csak szára meg szirma van, azok nem vizelnek, azok...

— Hagyja abba, azonnal hagyja abba. Tündérrózsa nem beszélhet így.

— Na, látja. Csak magának akartam segíteni. Hogy végre ne lásson Tündérrózsának, de magán nem lehetett segíteni. Maga nem akart velem együtt megszégyenülni, nem akarta feloldani a szégyenemet, most meg gyáván a maga külön szégyenéről beszél, ahelyett, hogy azt emlegetné, ami bennünket összeköt.

- A nyanyával beszéltem, nem magával.
- A nyanya itt se volt. A nyanya a villa teraszán horgol, senki más nem hallotta, csak mi ketten.
- A hadnagynak sem árulta el?
- Nem, annak erről nem beszélhettem, vele ugyanis nem azon a mólón találkoztam, amelyiken magával. Vele a szerelem mólóján találkoztam, magával meg az élet megértésének a mólóján vitatkoztunk.
- Ez lehetetlen. Én a szerelem mólóján álltam.
- Hát akkor magára vessen. Egy kertészsegéd mit mászkál a szerelem mólóján?
- Már megint durva és fölényes volt a hangja, és féltem, hogy ott hagy egyedül a tárnában.
- Nem segítene belapátolni ezt a szenet a csillékbe?
- Elment az esze? — Megvetően végigmért. — Még sohase lapátoltam szenet.
- És Máriával mi lett? — szóltam utána, mert láttam, hogy gőgös fejtartással elindul a löszerekkel végződő folyosó felé.
- Férjhez ment, és gyerekeket szül.
- Maga is férjhez ment?
- Nem... Az a hadnagy elesett a fronton. — Lebiggyesztette a száját. — Pedig olyan szépen tudta a díszlépést.
- Örüljön neki, hogy így történt. Később talán lúdtalpat kap, és elhízik, akkor már nehezebben megy a díszlépés.
- Gondolja? — Ingerkedve hátrafordult. — Elvonulna előttem úgy, ahogy ő?... Az rém izgalmas volt. Amikor meghalt, néha magam is megpróbáltam. Kidülesztettem a mellemet, de mindig eltévesztettem a lépést.
- Szívesen megtenném, de úgy már senki se tud elvonulni maga előtt, mint ő.
- Igaza van. Nem lehet őt utánozni... Egyszer egy előkelő étteremben vacsoráztunk, s minden előzmény nélkül előrántotta a revolverét. Aztán odalépett az asztalokhoz, és ráparancsolt a nőkre, hogy tegyék a földre a retiküljüket. Mindenki engedelmeskedett. A férfiak mukkanni se mertek, és ez olyan kacagtató volt.
- Nagyon jó, hogy nem jött vissza a frontról. Ezt a mutatványt se tudta volna megismételni.
- Dehogynem. Ha akarta volna, bármikor megismételi.
- Igen, de csak azért, mert nem jött vissza a frontról. Ha visszajön, az más...
- Lehet... Persze, az a konflisos história is mulatságos volt. Konflissal mentünk haza, s ő még mindig a kezében tartotta a revolverét. Az öreg kocsis ide-oda ugrált a bakon, hol az egyik, hol a másik oldalra húzódott, azt hitte, hogy éppen az ő fenekébe akarunk lőni.
- Rengeteg mulatságos dolog van az életben — jelentettem ki.
- Nincs sok, csak ennyi. Azután már sohasem tudtam nevetni.
- Újra szigorúvá és megközelíthetlenné vált az arca. Szája elkeskenyedett, s elindult a löszeres ládák felé. Vártam, hogy ha majd rájön a zsákutcára, visszafordul, de nem jött vissza. Alighanem olyan kijáratra talált, amelyet én eddig nem vettem észre.
- Én is elindultam ellenkező irányba a sínek mentén. Kerestem a száraz helyeket, hogy ne csússzam el. A karbidlámpám fénye azonban

gyakran becsapott, néha a víztócsákat is tompa lilára festette, csak amikor már ráléptem ormótlan csizmaímmal, akkor hallottam a locsbanást. Nagyon sokáig meneteltem így, majdnem egyenes lépésben, már amennyire ezt az állandóan változó felszín, s az élém hulló szénbuckák engedték.

Az egyik fordulóban egészen a falhoz szorulva Bergert vettem észre. A patkányokat etette a tenyeréből.

— Ügye, milyen szépek? Csodálatos szemük van, szebb, mint a nyulaknak — kacsintott rám, s még annyi fáradságot se vett, hogy üdvözöljön.

— Magának még jobban megnőtt a szakála, azóta, hogy ...

— Mióta? — A szakállába túrt, amelyen patkányok szaladgáltak ide-oda. — Ja, a fogházra gondol? Ez csak álszakáll.

— Álszakáll?

— Mit csodálkozik? Amikor magát a szabadulása előtt az egyik smasszer megnyírta, összegyűjtöttem a szőrszárait, s az enyémekekhez ragasztottam. Most már úgy viskietnek, mintha mind a sajátom lenne.

— És nem fél a patkányoktól?

— A patkányoktól nem, csak az emberektől. A patkányok szelídek. Nem látja?

— Tőlem is fél?

— Mindenkitől.

— Csakhogy így nem lehet élni.

— Ellenkezőleg, csak így lehet élni, hogy az ember egyedül magára gondol.

— Ha mindenki magára gondolna, nem lehetne élni. Ki gondoskodik a bánya világításáról?

— Sötétben is lehet gondolkozni.

— És a szelőztetőberendezés, a patkányoknak juttatott élelem, az honnan kerülne elő?

— Mindig akadnak olyan szerencsétlenek, akik erről gondoskodnak, mert teljességgel hiányzik belőlük minden képesség, hogy önmagukon gondolkozzanak.

— Nem váltak be a jóslatai — mondtam, mert még mindig nehezteltem rá az érettségi miatt, amelyen pedellusként közreműködött.

— Nem tudom, miről beszél, eddig még sohase foglalkoztam jóslással.

— Maga azt állította, hogy mindenki ott folytatja, ahol abbahagyta. Nézzen meg engem.

Futólag rám pillantott.

— Semmi változást nem látok, legfeljebb annyit, hogy, ha jól emlékszem, a fogházban sántított. Bár ez igazán lényegtelen különbség.

Most én lepődtem meg. Valóban, amióta a bányába jöttem, járás közben nem éreztem semmi merevséget.

— Bevallom, nem tudom, ez hogy történt. Azelőtt mindig sántítottam, helyesebben azóta, hogy Rézkobak belém lőtt.

— Annak idején ezt is másképp mesélte.

— Lehet, hogy másképp meséltem, de most már pontosan emlékszem rá.

— Az ember semmire sem emlékszik pontosan. Én éppen azzal

figyelve, hogy egy-két régebbi pillanatot megállítsak. De jóformán sohase sikerül.

— Ebben nekem, úgy látszik, több szerencsém van. Az elmúlt hónapokban több csillérem való szentet fejtettem ki a falakból.

— Semmit se fejtett ki — rázta felém a szakállát Berger, s erre a mozdulatra a patkányok is szétugrottak. — A maga egész munkája szemfényvesztés. Az ilyesmihez sokkal több türelem és főleg mozdulatlanság kell. Maga a csákányával vagdalkozik, s mindent tönkretesz. Olyan lármát csap, hogy szétfutnak a gondolatok.

— És maga mit csinál?

— Figyelek. Napokig, hetekig, hónapokig, egészen addig, amíg már semmire se gondolok. Aztán nagy sokára megjelenik előttem egy fa. Ezt a fát már láttam egyszer. Persze csak futólag. Valakivel álltam alatta, de akkor beszélgettünk, s nem volt időm szemügyre venni. Pedig ott állt pontosan a közelemben, minden oldalával, minden ágával, levelével. És én mit tudok erről a fáról?

— Miért olyan fontos az a fa? Bizonyára az a fontos, amiről alatta beszélgettek.

— Természetesen, az a fontos, de a fa nélkül mire megyek? A szavakat ugyanis már elfelejtettem.

— Én nem felejtettem el, én éppen azokra emlékszem, s a fához semmi közöm.

— Tulajdonképpen sajnálom magát. Bizonyos dolgokban igen nehézfajú, s erre a bányamunkára egyáltalán nem alkalmas. Nem is tudom, hogy került ide.

— Könnyen kielégíthetem a kíváncsiságát. Bármikor elmondhatom.

Berger nem szólt semmit, ismét a patkányokat etette.

— Nem kíváncsi rá?

Megrázta a fejét.

— Akkor is elmondom. Egy fekete-fehér lépcsőn haladtam lefelé, helyesebben valami kád is volt, de az még előtte. Abban megbotlottam...

— Ezt nem értem. A kád vagy a lépcsők voltak előbb?

— Egyszerre volt mind a kettő. És egy fal is. Egy hosszú, fehérre meszelt fal, ki volt rá írva, hogy mütő, de én tudtam, hogy belül János bácsi lakik, és ezért be is kopogtattam az ablakon. De csak rezdászólók és neonreklámok integettek vissza meg a bányamester, aki egy nagy szénhalom tetején ült.

— Azt hittem, arról az útról fog beszélni, amelyik a bányába vezet.

— Arról beszéltem.

— Érdekes, én egészen más úton érkeztem ide.

— Lehet, hogy van többféle út is.

— Bizonyára... Én mindenesetre rögtön a rövidebb utat választottam, s már akkor elindultam, amikor magát kiengedték a cellából.

— Csak nem mászott át a falakon?

— Erre nem volt semmi szükség. Mindössze egy körülcsempézett fekete üregbe kellett néznom, talán még emlékszik rá. Ez az üreg aztán mindennap egy centiméterrel kitágult...

— És?

— És azon a kitágult résen leereszkedtem egyenesen ide a bányába. Csak a szenvedéssel volt egy kis baj, nem akart utánam jönni, ezért

kénytelen voltam otthagyni a cellában. Eleinte zavart a magány, de amióta ráakadtam ezekre a patkányokra, már nem vagyunk egyedül.

— És a szenvedéssel mi lett? Azzal már nem törődik?

— Dehogynem. Próbáltam felidézni, de nem sikerült.

— Miért ne sikerülne. Gondoljon a sakk-készletre és a poroszlóra.

— Erre hiába gondolok. Még kézzelfoghatóbb dolgoknál is csütörtököt mond az igyekezetem. Azzal a fával se boldogulok.

— Mi köze ennek a fához?

— Nézze, maga is már sokszor mondta azt, hogy jó reggelt, anélkül, hogy akár a jóra, akár a reggelre gondolt volna. Hát most próbálja felidézni azt a számtalan sok, egymástól semmiben sem különböző jó reggeltjét.

— Ilyesmivel nem is fárasztom magam.

— Pedig csak így lehet megállítani a pillanatot. Az alatt a fa alatt például én is mondtam valakinek, hogy jó reggelt. Rengeteg fájdalom volt abban a kívánságban. Próbálok felidézni azt a fát, mert nélküle csak egy közönséges jó reggelt lesz az egészből. A növényeknek jobb az emlékezetük, mint az embereknek. Tudja, miért? Mert egy helyben maradnak.

— Eszerint most állítsam meg azokat a tárgyakat, amelyek mellett annak idején elszaladtam, a falakat, a házakat, az életnek azokat a külső kulisszáit, amelyekre semmi szükségem nem volt.

— Igen. Pontosan így van. Akkor ugyanis az azokból áradó fény- és árnyékhatások felszívódtak a gondolatokba és a cselekedetekbe, így nem is volt szükség megállítani és megtekinteni őket. Valamilyen formában úgyis éltek. Azóta azonban mi lett a tetteikkel és a gondolatokkal? Ha egyetlenegy is fel akarunk támasztani közülük, szükségünk van az őket éltető kulisszákra. Itt van például a cellánk ablaka. Emlékszik rá?

— Nem.

— Na, látja. És akkor hogy akar kinézni rajta? Mondjuk, le az udvarra? Arra, amelyiknek a sarkában ott állt a bitófa.

— Maga le tud nézni az udvarra?

— Én se tudok lenézni, csakhogy ez az ablakból következik, nem a hiányos emlékezetemből. Az az ablak ugyanis igen magasan volt, egy rézsút felfelé emelkedő vastag párkány vezetett hozzá. Erre ugyan két szék segítségével, ha a poroszló éppen nem figyelt, fel lehetett kapaszkodni, csakhogy akkor se lehetett kilátni rajta, nemcsak a vasrácsok miatt, hanem azért sem, mert tejüveggel volt befedve. Így volt?

Felelet helyett a tárna mennyezete felé fordítottam a fejemet, mert úgy éreztem, hogy az ablakhoz vezető párkányba csimpaszkodom, még a vastag porréteget is súroltam a tenyeremmel, s ez a bizonytalan mozdulat vonalakat vájt a felületén.

— Na, lenézett az udvarra? — kérdezte Berger gúnyosan.

— Igen. Lenéztem, és valóban nem látni semmit.

— Remélem érti már, hogy nekem van igazam. Most lenézett valahová, ahol nem látni semmit, de éppen ezáltal azt a nem látást vette észre, amely minket körülvelt. E nélkül hogy akar visszamenni abba a cellába? Hiszen a mindennapunkhoz ez is hozzátartozott.

— Nem akarok visszamenni a cellába.

— Jó. Hát akkor menjen vissza akárhová. A tárgyak nélkül nem megy semmire. Maga valamilyen építési hivatalban dolgozott, ugye?

— Igen.

— Ha jól emlékszem, falakat építettek. De hát milyen színű volt az íróasztala? Egy-két mondata bizonyára abban is megkapaszkodott. Talán tintás volt az egyik sarka, és a könyöke kissé lekoptatta a felületét.

— Akkoriban grafikonokon gondolkoztam.

— Jó. Akkoriban. De most próbáljon grafikonokon gondolkozni az íróasztala nélkül. Milyen színű volt?

— Barna vagy fekete.

— Ez egyáltalán nem mindegy. Ha most visszamenőleg jó reggeltet akar mondani annak az asztalnak, tudnia kell a színét.

Egyre jobban kimerített Berger meddő okoskodása, de a tárgyak képzetétől nem tudtam szabadulni. Berger feje felett szédítő magasságban Zsuzsa lóbálta a lábát, az internátus gyümölcsöskertjének a kerítésén. Kötényéből egy kis ólomtárgy kandikált ki. Egy játék húsórló. Egyik darabja, talán éppen a tekerőkereke hiányzott. Zsuzsa kincsként mutogatta, s ez bosszantott, mert én a tücskök színén gondolkoztam, a játék húsórló azonban a tücskökhöz is tartozott, bár szavak és értelem nélkül.

— Az életben van valami jó is — hebegtem, mert elkápráztatott az a kis húsórló.

Elég volt az emlékezetem szinte öntudatlan sarkával hozzáérni, s egyszerre minden irányból képek tódultak felém. Láttam a konviktusi folyosót, amelynek bántó élességgel kongtak a kövei, ha az ember egyedül ment végig rajtuk, hidegség áradt a falakból, s ebben a hűvösségben lekvárszag lebegett, annak az egyforma kockákra vágott lekvárnak a szaga, amelyet tízóraitra kaptunk. Siető reverendák suhantak a légáramlatban, latin szavak koccantak egymáshoz, egy hangosan kimondott *laudetur* és egy magunkban dédelgetett *ave Caesar morituri te salutant*. A konviktus részint a Forum-Romanumon, részint egy kriptákkal beépített temetőben helyezkedett el. Ide rejtettük a tintafoltos füzeteket, meg nem oldott számtanpéldákkal s egyéb sietős feljegyzésekkel, olyanokkal is, amelyeket magunk se értettünk, mert egyszerre szóltak a folyosókról, a Forum Romanumról s a gyümölcsöskert kerítéséről, amelyen Zsuzsa ült, és az a játék húsórló kandikált ki a kötényéből.

Berger láthatóan jobban örült a patkányok falánkságának, mint az én kijelentéseimnek. Fáradhatatlanul dobálta a piskótadarabokat a kövér állatok elé, s azt se bánta, ha a kezéből kapják ki.

— Az életben van valami jó is — ismételtem, de ezek a szavak már nem tartoztak az előbbi látomáshoz, s az öröm is kipárolgott belőlük.

— Ne mondja, és mi? — fordult felém Berger éppen akkor, amikor már elfelejtettem a magyarázatot.

— Nem tudom... Talán az, hogy vagyunk — kapaszkodtam Zsuzsa megokolásába.

— Es főleg az, hogy aztán nem leszünk, mintha sohase lettünk volna — tette hozzá Berger.

— Az előbb a börtöncella ablakáról beszélt. Én néha felkapaszkodtam a párkányra, s nyújtózkodó ujjaim nyomot hagytak a porban.

— Ezzel ne áltassa magát. Bizonyos időközökben a börtönben is kitakarítanak, s azokat a nyomokat is eltüntetik.

— Vannak más nyomai is, hogy itt jártunk. Esetleg maradandóbbak.

— Igen. Meghíznak a patkányok — biccentett Berger.

— És abban nem hisz, hogy a gondolatok öröklődnek?

— Dehogyanisnem. Hiszen éppen ez a polimorf csecsemő titka. Már megmételezve, atavisztikus emlékekkel jön a világra.

— Na, látja. Hát akkor miért nem vigyáz a gondolataira?

Megrökönyödve nézett rám. Nyakát a szakálla ügyis eltakarta, de most a feje színte a mellére süppedt.

— Engem nincs joga vádolni — kiabálta. — Én meg tudtam őrizni a saját egyedülvalóságomat, nem bocsátkoztam beláthatatlan kockázatokba.

— Én se.

— Akkor meg mit prédikál?

— De talán megtehettem volna. Az előbb láttam egy parányi húsörölt, s ennek a fényében egy sereg dolog másodrendűvé változott. Talán mégiscsak abban a húsöröltben van a halhatatlanság. Nem gondolja?

— És erre itt a bányában jött rá? Nem mondom jókor.

— Ha a sínek a felszínig vezetnek, akkor minden felismerésnek van jelentősége.

— Van magában valami megható.

— Nem akarom, hogy sajnáljon.

— Ki beszél sajnálatról? — Gyulladáros szemében most nem volt semmi gúny. — Miért akarnék én segíteni magán? Hiszen úgysem lehet senkin sem segíteni. Mindössze azt mondtam, hogy van magában valami megható, amikor azt hiszi, hogy az élet amolyan kincskereső foglalkozás. Amennyire emlékszem rá, mindig ezt csinálta. Kincseket keresett... Már az iskolában is. Meg ott a kertészetben, ahol a virágok körül bűvészkedett — fuldokló kuncogásban tört ki —, szegény szerencsétlen flótás...

— Mit röhög? Inkább kergesse el a patkányokat, mert undorodom magától.

— Hiába kergetném, úgyse mennek el. De magán, ne haragudjék, kénytelen vagyok mulatni. Hiszen még azt sem értette meg, hogy az élet nem a kincskeresés, hanem a kincsvetés folyamata.

— Ez is csak a kincsek létezését bizonyítja.

— Csakhogy a tulajdonjoggal van baj. Az nem a magáé, hanem az életé. Tudja, mi maga? Maga csak az élet lyukas zsebe, amelyen ez a rendkívül szórakoztató kincsvetés játék folyik.

Két bányászlámpás fénye villant a mondatába, s ettől az új világosságtól a fejünk felett csüngő széndarabok is életre keltek. A régi bányamester és Zsuzsa állt meg Berger háta mögött.

— Na, hogy vagyunk? — kérdezte tőlem a bányamester.

— Jól — felelte helyettem Berger —, éppen bűvészkedünk. Cseresznyét dobunk a cilinderbe, és Tündérrózsát húzunk elő.

— Nem nyulat? — kíváncsiskodott Zsuzsa.

— Nyulat vagy Tündérrózsát — hagyta rá Berger —, nem ezen van a hangsúly, hanem a változáson. Ez a meglepetés.

— Igen — helyeselt Zsuzsa, mintha csak a bábszínház előadásán ülne.

— Pedig ez elég együgyű mutatvány, és csodálkozom a nézők türelmén — csóválta a szakállát Berger —, azt hiszem, már ideje lenne megfordítani a játékot s új meglepetéssel huzakodni elő.

— Például milyennel? — kérdezte a bányamester.

— Milyennel? Hát például azzal, hogy beteszünk a cylinderbe egy cseresznyét — kezével a patkányok feje felett hadonászott —, hókuszpókusz, eddig érthető? — fordult Zsuzsához.

— Igen — mondta Zsuzsa, s kíváncsiság égett a tekintetében.

— Hókuszpókusz, és mit húzunk elő?

— Egy nyulat — kiáltotta Zsuzsa.

— Egy elefántot — dörmögte a bányamester.

— Nem — tiltakozott Berger —, hanem egy cseresznyét. Hát nem meglepő? Ez a mutatvány egyszerűen forradalmasíthatja a mágiát. A cseresznye cseresznye marad, s ezt bizonyíthatóan mindenkinek az orra elé dugjuk.

Megfigyeltem, hogy senki se szórakozik Berger mutatványán, s magam is elszomorodtam. Berger mutatványából hiányzik a remény kategóriája.

— Mi öröme van abban a cseresznyében, amelyről semmi újat nem tudott meg a bűvészkedés közben? — szóltam bele a beszélgetésbe én is.

— Nem értem, miért akar minden tevékenységben örömet keresni. En nem az örömről, hanem a megismerésről beszéltem. Egyszerűen arról volt szó, s ebből állt a mutatvány, felismertem, hogy a cseresznye cseresznye. Tehát se nem nyúl, se nem elefánt. Gyöngébbek kedvéért azért még azt is megjegyezhetném, hogy a varázslat azért megtörtént. Csak még jóval a mutatvány előtt.

— Mi semmit se vettünk észre — vetette ellen Zsuzsa.

— Kár — sajnálkozott Berger —, pedig már a mutatvány előtt az elefánt elefánttá, a cseresznye pedig cseresznyévé változott. Nekünk már csak aközött kellett választani, hogy melyiket dugjuk a cylinderbe.

A bányamester közben az ácsolatokat vizsgálgatta.

— Nem tetszenek nekem ezek a patkányok. Egyiknek-másiknak égnek mered a farka, s úgy tesznek, mintha el akarnának szaladni. Pedig a gáznyomás olyan minimális, hogy akár rá is gyűjthatnánk.

— Én nem kívánom a cigarettát, és étvágyam sincs.

— Hiszen éppen ez az aggasztó — lépett hozzám a bányamester, és elkezdte kopogtatni a mellemet. — Látszólag semmi rendellenesség, a patkányok mégis türelmetlenek.

A bányamester gondterheltsége engem is arra ösztönzött, hogy a veszélyről beszéljek.

— Ahogy a sínek mellett a jobb oldali folyosón idáig jöttem, helyenként azt tapasztaltam, hogy a csizmám alatt feltör a víz. Lehet, hogy a víznyomással van baj, s hogy a bánya alapzatát is meg kellene erősíteni ácsolatokkal.

Berger ismét bántóan közberöhögött.

— Csak felülről lehet felpolcolni a bányát, hiszen éppen ezt magyarázom.

A bányamester egy mozdulattal leintette, és a talpa alatt csikorgó szemet tapogatta.

— Végezhetnék egy próbafúrást — fordult Zsuzsához —, bár az ilyen kísérlet elég veszélyes.

Zsuzsa vonakodva rántott a vállán, s ettől a mozdulattól üvegcsék csendültek össze a kötényében. Ahogy jobban odanéztem, a húsórló is ott rázkódott, az injekciók és az orvosságos üvegek között.

— A húsórló — mutattam a kötény felé.

Az egyik patkány leszaladt Berger szakálláról, és fülét hegyezve megállt velem szemben.

— Mit zavarja magát az a húsórló? — intett le a bányamester, és kabátja alól karmesteri pálcát húzott elő. Ahogy felemelte, orgonabúgással telt meg a tárna. — Tudja mit játszunk? — koppantott fejemre a pálcájával. — Mozart gyászódáját.

— Köchel-jegyzék százötvenhét — tette hozzá Berger.

Én a motívumra figyeltem, mert volt benne valami mese, de időnként megszakadt, s ilyenkor a hangok elváltak egymástól, külön-külön csaptak a csendbe, és úgy hatottak, mint amikor az ember lomhán és nehézkesen megmozdítja a végtagjait. Vártam, hogy visszatérjen a motívum, mert ez egy jéggel borított ösvényt idézett, amelyen a mamával mentünk. A mama néha a kabátom után nyúlt, és a galléromat igazgatta. Szomorú ingerültség rebhent a mozdulatában, hogy talán rosszul vasalta ki a galléromat, mert az ismételten számfűlet mutatott, s ilyen gyűrötten sohase értünk el a falusi iskoláig.

— Ez pedig Gluck Melódiája — harsant a bányamester magyarázata.

Az orgona elhallgatott, csak a zongorát és a hegedűket lehetett hallani. Az út elveszett a szemem elől, már csak Géza bácsi számára poroszkált előttem, anélkül, hogy bármit is húzott volna. A kordét valahol elvesztettük, de ezért nem bántódtam. A bánat rajtam kívül lebegett, mintha felhő vagy a tél zimankója lenne.

— Vidámabbat itt nem játszanak? — fordultam a dirigens felé.

— Dehogynem. Beethoven Es-dúr bagatellje megfelel? — Válaszra se várt, s a zene újra felzendült.

Most már csak a felgyorsult zongorafutamokat hallottam.

— Olyat játsszanak, hogy a mama visszajöjjön — kérleltem a bányamestert.

Sértődötten felhúzta a vállát.

— Beat-zenét nem játszhatunk, abban túl sok a vörös szín, és elriasztanánk a patkányokat.

De bár ezt mondta, egyszerre trombitahangok és ijesztő csattanások tódultak a fejembe. Réműlten néztem a recsegő ácsolatokra. Szerettem volna az előbbi szomorú hangokba kapaszkodni, de már elkéstem ennek a lehetőségét. Az egyik tárnába gördülő csille megcsúszott a sínen, és a szénfalnak rohant. Az általa kivájt barlang alatti mélyedésben Berger és a csille is eltűnt, a bányamester és Zsuzsa azonban a helyükön maradtak. Csak egy fokkal váltak homályosabbakká, ezt, ahogy később megállapítottam, az is okozhatta, hogy mind a ketten lábujjhegyre emelkedtek. Azáltal, hogy így kinyújtózkodtak, könnyűvé és formálhatókká alakultak, szinte percenként változtatták az alakjukat.

— Hoztam egy kis almát — dörmögte aggodalmaskodva Rézkobak.

— Miért nem csomagolta selyempapírba? — utasította rendre Ria. A legkülönösebb az volt, hogy a beszélgetésben én is részt vettem, pedig ki se nyitottam a számat.

— És mi lesz, ha a másik üveg pezsgőt is felhúzzuk a kútból? — kérdezte János bácsi. — Ha azt is felhúzzuk, már nem fogunk tudni beszélni semmiről.

— A kocsisokkal nem érdemes kezdeni, azoknak csak a cifra ostor meg a parádés ruha a fontos — méltatlankodott Sándor —, ilyenekkel akarsz te építeni? Elfeledkeztél már Bendéről?

— Nem feledkezett el róla — mondta valaki.

A hang egy sűrű akácospól hangzott. A fák tövében fogoly- és fácán-fészkek lapultak, és a bozót összevissza karcolta az arcomat. De azért mégis keresztülcsörtettem rajta, mert nem akartam lekésni a vonatról. Két kis állomásépület egymásra fényképezve reszketett a szemem előtt. Gyufaskatulyára hasonlítottak. Ha kihúztam a tokját, az egyik, ha becsuktam, a másik látszott. A vonat szempontjából mindegy volt, hogy melyik állomásépületre gondolok, mert egyik előtt sem állt meg. Csomagjaimmal integettem a kivilágított vasúti kocsik után. Pedig kétségtelenül el kellett indulnom, ezt az a rendőr is mondta, aki becsapta utánam a táborkaput, és a mozdonyvezető is biztatott, de amikor nagy nehezen felkapaszkodtam a vasúti kocsi lépcsőjére, nem lehetett kinyitni az ajtót, s mindig visszazuhantam a sínek mellé.

— Mi mindent megtettünk — sopánkodott a törzsorvos.

Bizonyára a térd sérülésemre célzott.

Ilona értetlenül nézett rám, és a bányamester mintha csak erre várt volna, újból elkezdte bűgátni az orgonát. A fagyott ösvény is megjelent, de a mama most előttem lépegetett, és kosarat lóbált a karján. Csomóba kötött retek piroslott a kosarában.

— Ezt eladjuk a piacon — szolt hátra, s ezt a mondatot minden második lépésnél megismételte.

Fenyegetésként ért hozzám a monoton ismételtetés. Én nem akartam, hogy eladjuk a retket. Gimnazisták nem árulnak a piacon. Hátha valamelyik osztálytársam észrevesz, és el se oldalozhatok a kosár közeléből, mert a mama éppen ekkor mondaná a nevem olyan érdes, rekedt hangon, amely egyáltalán nem hasonlít a grófnék finom hanghordozásához.

Szerencsére elindult a körhinta. Előbb csak az ide-oda hintázó lovak feje bukkant fel, de aztán ritkább állatok is megjelentek, zebrák, orosz-lánok és egy teve is. A kétpúpú teve nyerge sokkal magasabban volt, mint a többi állaté. Egy tábla is lógott a kengyeléről. Ide a legnehezebb felkapaszkodni felírással. Én gondolkodás nélkül a tevét választottam, de körülményes volt a közelébe kerülnöm, mert sebesen keringő állatok között kellett magamnak utat törnöm. A kikiáltó egyre ordított.

— Utolsó előtti menet, bakáknak, főmérnököknek féláron!

Aprópénz után keresgéltem a zsebemben. Tudtam, hogy a gróf a temetés után papírpénzt dugott oda. Legfeljebb felváltom. De a zsebemet se találtam. A kétpúpú teve üresen elvágatott mellettem. A mara közben a kikiáltóval alkudozott. Ezt olyan megszegyenítően csinálta, hogy egy hirtelen mozdulattal a teve hátára ugrottam. Most már benne voltam a keringésben, s ez elég határozottan elválasztott a né-

zóktól. A mama arca azonban időnként homályosan előtűnt, s úgy éreztem, szokatlan szívélyessége fölött sajnálkozik, hogy a retek árát a körhintára költötte. Egyébként ugyanarra a zenére forogtunk, mint amit a bányamester játszott, csak az orgonahangokat most egy kintorna reprodukálta. És többször csöngettek. Ezek a csöngetések talán az idő múlását jelezték.

— Úgy ül azon a tevéen, mint majom a közsörűkövön — csúfolódtak többen a nézők közül.

Görcsösen fogtam a tartóvasat, ez helyettesítette a kantárt. De akár-hogy kapaszkodtam, a teve rendellenesen viselkedett. Minden kanyarban ki akart szaladni a körhintából, néha csak egy lába maradt az emelvényen, három, addig gondosan az alapzathoz szögelt, lábát a levegőbe rúgta, s attól lehetett tartani, hogy átrepülünk a nézők feje felett.

— Még egy kört aligha bír ki — zsongtak a nézők egymás között. Többen fogadni is akartak.

Én a kikiáltót kerestem a szememmel, vártam, hogy leállítja a szerkezetet. Még mindig a mamával alkudozott, az egyre sürgetőbb csengetések sem érdekelték. Vörös és fehér zászlók kavarogtak a levegőben, minduntalan nekik ütköztünk. Helyesebben csak keresztülvágtatunk rajtuk, mert az érintésüket nem lehetett érezni. A pánikhoz közel, amikor már a nézők is megsokallták a véget nem érő forgást, latintanárom arcára lettem figyelmes. A haragtól lilásvörösén meredt rám.

— Meddig várjak még? — rázta felém a noteszát.

Még mindig a teve hátán ültem, s nem tudtam lekecmeregni róla.

— Miért nem helyezi ablativus absolutusba a körhintát? — kiáltotta magánkívül.

— Akkor megáll?

— Még szemtelenkedik? Azonnal beszekundáztatom!

Erre a kiáltásra a teve negyedik lába is levált az alapzatról, és én a mama retkes kosara mellé zuhantam. Zsuzsa és a bányamester támogatótt fel.

— Megütötte magát? — kérdezték egyszerre.

— Mi lett Bergerrel? — néztem a barlangszerűen kivájt mélyedés felé.

— Ki az? — néztek arrafelé ők is.

— Hát akivel az előbb itt bűvészkedtünk.

— Igazán nem tudom, kire gondol — mentegetőzött a bányamester.

— És hova lett a mama kosara?

Erre a kérdésre nem is válaszoltak, hanem egy hatalmas smirgli-papírt húztak elő, s azzal dörzsölték a csille síneit. A hátgerincembe elviselhetetlen fájdalom hasított.

— Hagyják abba! — intettem feléjük iszonyodva.

— Ezt a munkát be kell fejezni — nyugtatott Zsuzsa —, mert különben ismét kisiklik a csille.

— Nem baj, Bergert már úgyis elgázolták.

— Minek bűvészkedett — legyintett a bányamester.

Tehetetlen voltam, nem tudtam elgörgetni a szavakat magam elől. Összekoccantak a fogaim, és tiltakozás helyett csuklásba menekültem.

— Hagyja abba ezt a csuklást! — szólt rám a bányamester. — Eppen most csuklik, amikor látogatója érkezett.

Várakozásteljesen fordultam a bányabejárat irányába. Magamnak se mertem elárulni, hogy kire várok. De nem ő jött. Egy magas, fekete férfi bukdácsol a sínek mentén, s amikor a közelembbe ért, térdre vetette magát. A plébános volt. Én a feje felett még mindig a kijárat felé néztem, már nem is őt, hanem az Egérfogót vártam. Zsuzsa és a bányamester hátat fordított nekünk. A plébános reverendájából enyhe tömjénillat áradt. Breviáriumát szorongatta a kezében, és fennhangon imádkozott. Később hosszas magyarázatba kezdett, de ebből semmit se értettem.

— Mit akar ezzel mondani? — biztattam türelmesen.

— A bűnbánat a gyónás által már megbocsátott bűnökért járó ideiglenes büntetésnek az elengedése — hadarta —, a részleges búcsú az ideig tartó büntetésnek egy részét engedi el, míg a teljes búcsú minden ideig tartó büntetéstől megszabadít. Minden részleges vagy teljes búcsú alkalmazható az elhunytakra is. Részleges búcsú naponként többször is nyerhető, ha nincs külön kikötés. Teljes búcsúban csak naponként egyszer részesülhetünk, kivétel a haldoklók teljes búcsúja...

— Nem értem, miféle búcsúkról beszél — szakítottam félbe —, egyre ugyan emlékszem, akkor még egész kis gyerek voltam, s a mama kézen fogva vezetett. Egy kövér asszonyosság is menetelt mellettünk, s időnként igen hamisan és hangosan énekelt...

— A teljes búcsú elnyeréséhez szükségesek először: a hívő lelkileg is zárjon ki magából minden ragaszkodást még a bocsánatos bűnökhöz is, másodszor, teljesítse az előírt jó cselekedeteket.

— Ja és egy orr nélküli banya is szaladgált a búcsúsok között, orra helyén akácfalevél volt... Most is látom azt az akácfalevelet, tömjénfüstszaga van annak a levélnek... Másra már nem emlékszem... De magával mi lett? Nem is látom a sebeket az arcán. Hiszen amikor nekiment a drótkerítésnek...

— Imádkozunk — nézett a bánya mennyezete felé a plébános.

— És az Egérfogót miért nem hozta magával? — mondtam inkább rendreutasítóan, mint kedvesen, mert felingerelt a makacssága. S ugyanakkor egyre világosabban megértettem, hogy mit takargatnak a plébános kenetteljes mozdulatai.

— Semmi közöm nincs a csipkebokorhoz — kiáltottam a plébánosra. — Miért nem hagyja abba az imádkozást?

A bányamester is, úgy látszik, megsokallhatta a ceremóniát, mert megkopogtatta a plébános vállát.

— Amint látja, nem óhajtja a látogatását.

— De hiszen ministrált nekem — védekezett a plébános.

— Ez akkor volt, akkor még Berger is élt... Örülök, hogy nem besült meg... De nem kívánhatja, hogy olyasmiről beszéljünk, amit már régen elfelejtettem.

A plébánost nagy nehezen kitudszkolták a bányából. A tömjén szaga azonban még mindig a csillék felett lebegett. A csuklásom elmúlt, könnyűnek éreztem magam. A legfontosabb, hogy többször nem szabad felszállnom a körhintára. A körhinta valamilyen formában összefüg-

gésben van a bányaomlással. Ezt a bányamester is tudhatta, mert elégedetten hümmögött.

— Na, ezt megúsztuk.

— Igen, de a körhintát többet ne indítsa el. Egyáltalán mi szükség van körhintára a bányában?

A bányamester egyetértően kezét szorított velem, és eltávozott. Örültem, hogy Zsuzsa nem tartott velem, mert el akartam végre jutni a báb-színházba, és még egy helyre, de ennek a megnevezése egy katonatársammal volt kapcsolatban, akinek a neve sehogy sem jutott eszembe.

— Szépen tudott beszélni a csillagokról — magyaráztam Zsuzsának.

— Es?

— Nem tudom a nevét. Anélkül pedig nem jutok be abba a házba. Csak egy piros lámpáról tudok meg egy zongoráról, de ez nem elég.

Később mégis megjelent valami szobaféle a szénfalra vetítve. Félmeztelen nők nyüzsögtek benne, ott volt Irma asszony, fekete kombinéját igazgatta, és Ria meg Klári is. Mind a hárman szemérmetlenül mosolyogtak, és a combjukat csapkodták.

— Érdekes, hogy csak ennyi az egész — mutogattam csalódottan a szénfalak felé —, a szavak, amelyek hozzátapadtak, sokkal többet ígértek.

Zsuzsa is vetközni kezdett, és a fal felé hátrált. Mire Irma asszony közelébe ért, a többi vetített képhez hasonlóan ellaposodott.

Vissza akartam hívni a falról, de nem mozdult. Csak a tekintete követte a mozdulataimat. Olyan, mint az a régi festmény, amely ott lógott... Már nem emlékeztem, hogy hol. Annak is csak a szeme élt. Félelmetes volt, ahogy a falra akasztva, megfosztva az élőlények térfogatától, látni képes.

Tiltakozni szerettem volna Zsuzsa átváltozása ellen. Alighanem ebben a görcsös igyekezetemben bicsaklott meg a hangom. Éreztem, ahogy kilép belőlem, s egy harmadik személybe költözik. Most már akárki beszélt, ez az egyetlen személy képviselte az összes hangokat.

— A szénben élő képek a valóság ükanyái, menyei, unokái. Mindenki levetközik majdnem egyformán. A szavak egy ideig külön tartják egymástól ezt a mozdulatot, de az érzések már régóta a szénben virágoznak. A széntől nem kell félni. A szén megfordított kristálya a születésnek. Mindjárt gőzölni fog. Ilyenkor a mamák széttárják a combjukat, és nevetségesen sikonganak. A nyanya megszüli a kilencedik Rézkobakot.

Ez az ismeretlen bennem születő és mégsem hozzám tartozó hang megbolydíthatatlan hagyta a csendet. Láttam, hogy minden áll. A vetített kép már nem csattogott. A csillék kerekéből kigurult minden fordulat. Megmozdíthatatlanul várakoztak a síneken. A patkányok a csilléket utánozták, és engem figyeltek.

— A tárgyak behatóbb tekintettel rendelkeznek, mint az emberek. Egy fogó látszólag több, mint a fájdalom, s egy kés is élesebb önmagánál. Meg se mozdulnak, s már csontok, húсок, reccsenő, nyisszanó, kiforduló mélye villan, mész és vércsomó fehérlik-piroslik, gubancolódik, sikító színpacákba loccsan. Így figyelnek a tárgyak, minden beljük látott rémületet visszavetítve. Az a húsörló is ilyen. Tücsökhullák, cseresznyék, szamárfüles szószedetek örlődnek benne péppé. Azért olyan ragacos ez a tárna. Bende az agyoncsapott madarakat is a hús-

órlóbe dugta. Riának is idelocsant az agyveleje, még mielőtt beszállt volna Richárddal az expresszvonatba.

A hang torkát kerestem, de csak a levegőben hadonásztam. Később a saját nyakamba vésődtek a körmeim. De ez se fájt erősebben az utolérhetetlen hangnál, amely a tárna minden zugából nyüszített, azonban akármerre kaptam a fejemet, csak a némaság pókhálóiba ütköztem.

— A bányában még sincs semmi irtózatos. A bánya nem vesz tudomást a saját részleteiről. Az ácsolatok recsegnek. De csak kívülről. Belülről ismeretlen ez a recsegés. Nem néznek tükörbe az ácsolatok. A rozsdá se, amely a sínekre tapasztotta a csillék kerekét. Minden gödör és kupac felelőtlenül mélyül és dudorodik, nincs tudomása arról a pillanatnyi formáról, amely kívülről bőrnek tetszeleg, behasadhat, vagy dagadtra duzzadhat, mert a látomás ilyené vagy olyanná formálta. A szén egyszerre születik és hal meg, olyan megismétlődő ritmusban, hogy a történések egyhangúságát csak a saját létezésével ívelheti át.

A hang megtévesztő elvontsága fátyolként takarta be a bányát, és csak humuszínű fényeket lehetett látni belőle. A fények szénporszemekké váltak, és a szemembe fújódtak. Tudtam, hogy meg kell szabadulnom a hangtól, amelynek már semmi köze a bányához, és tőlem is elidegenedett. Rá akartam öltetni a nyelvemet, de az különös módon megvastagodott, és nem fért ki a számon. Semmi kétség, meg kell csinálni a hátraarcot. Valaki vezényelni fog, mert különben ez az ellenséges és idegen hang beköltözik a csontjaimba, szétzilálja és korommal takarja be a képeket, a csilléket, a síneket, a falakat, az ácsolatokat, az ablakokat... De hiszen nincsenek is ablakok! Nem lehet ki látni rajtuk az udvarra, oda, ahol az időt felakasztják. Azt a különös társat, amelyet a virágok is mutattak, s aztán az óra, és a könyv is, lapokra járt, be lehetett csukni... Felakasztják az időt, mert...

A szénfalon egészen lassan megindult a körhinta. Az egyik patkány fürgén a csillék felé ugrott. Mozgással telt meg a tárna. Hívni kellene a bányamestert. A patkányok égre meredt farkokkal menekülnek. Figyelmeztetni kell a bányamestert, hogy az ácsolatok nem tudnak tükörbe nézni, és rettenetes nyomással már alulról is feltüremlik a szén. A sínek is mindjárt elgörbülnek. Nemsokára felülről is elindul a zuhogás. Már nincs is tárna, csak ide-oda bukfencező széndarabok. Korom és szén száll közöttük, és egy kéz hadonászik ebben a forgatagban. Olyan, mintha szakálla lenne. A körhinta egyre gyorsabban forog. Berger keze hadonászik felém. Úgy látszik, engem akar megragadni.

— Jöjjön, itt van egy vészkijárat, egyenesen a cellába vezet.

Nem akarok a cellába jutni. De nincs hangom. Berger már felfelé vonszol a szűk üregen. Nem látom az arcát, és nem is a kezem, a torkomat fogja. Az üreg, amelyen a szenvedés sem fért át, mindjobban szűkül. Már egészen körém szorul, s egyre elhalóbban hangzik az összeomló tárna sikolya.

(VEGE)